

Politički pregled.

* Politika v Bulgariji. Kakih petsto let po Kristu je udrlo finski-uralsko pleme preko južne Rusije in dalje ob spodnjem Dunavu v staro pokrajino Mezijo, kjer je živel velik slovenski rod. Podvrgli so si tega s silo svojega orozja, a Slovani so stali kulturno mnogo višje in tako se je zgodilo, da so sprejeli zmagovalci mnogo na jeziku, veri in družbenih navad premaganah. S tem pa so bili na najboljši poti, da se pomešajo z avtohtonim prebivalstvom v en sam narod. To se je res zgodilo, to so današnji Bolgari.

Francoski publicist René Pinon katerega obširne študije „L'Empire de la Méditerranée“ in „La Lutte pour le Pacifique“ — prva v maročanskem vprašanju, druga o podnu in uspehu rusko-japonske vojne — sta doživeli že drugo izdajo, je napisal šeststo strani obsegajočo razpravo „L'Europe et l'Empire ottoman“ kot prinos k orientalskemu vprašanju.

V tej znameniti razpravi, ki je izšla v Parizu v oktobru lanskega leta, pravi na strani 455. o Bolgarih med drugim sledče:

„Ta mešanica daje Bolgarom getove karakterne poteze, ki jih ne najdemo niti pri Srbih, niti pri Poljakh, kjer je ostala slovenska kriječista. Bolgari niso tako živahne in sijajne fantazije kakor njih srbski sosedje, ali so bogati na enem četu za gospodstvo in disciplino, ki je posebno lasten tartarskim, turškim in mongolskim plemenom; lažje jih je vladati in voditi od ostalih Slovanov... Slovan ljubi pesem in petje, njegovo jedro je čuteče, bogato, subtilno; zanimajo ga mistične sanje, socialne utopije; on je individualist in tudi anarhist; Belgrastremi pokoristi in praktični stvari; on je kmet in vojak, dobičekeljen; vztrajen delavec; rezek napram sebi in drugim... on ima tiste lastnosti, ki jih je imenoval predsednik Roosevelt nekega dne „velike potrebne čednosti“, brez katerih ne more noben narod stvoriti močnega državnega organizma.“

Ta karakterizacija se nam zdi jako značilna in navajamo jo v daljšem izvlečku zaradi tega, ker se strinja popolnoma z mnenjem, ki smo ga mi napravili, kolikor smo imeli dobre prilike kontakta s prebivalstvom, kakor z deželo Bolgarsko.

Skoraj petsto let so bili Bolgari neposredni podložniki Turkov, ravno tako kakor njih sosedje v Srbiji in Hercegovini.

V drugi polovici 90ih let je prodrl glas „raje“ v sosednjo Rusijo, in ruski narod se je oborožil in hitel na Balkan. Tako pa je bilo že dolgo tudi v konceptu carskega dvora.

Kmalu po novem letu 1878. je primarsiral ruski general Gurko v današnjo Sofijo in tega dne (4. januar) je nehalo tudi gospodstvo Turkov v Bolgariji. Več tisoč turških hiš so požgali zmagovalci; v mošejah so bili nastanjeni lazareti in vojne shrambe. Na berlinskem kongresu je bila ustavovitev Bolgarije sklenjena, a v veliko manjšem obsegu, kakor so morali privoliti Turki Rusom v Sv. Stefanu tik Carigrada. Kneza pa naj si voli dežela sama.

Prvi bolgarski sabor, ki se je sešel v Trnovem na pomlad 1879, si je izbral knezom batenberškega princa Aleksandra, nečaka kasnejšega ruskega carja Aleksandra III. „Car osvoboditelj“ Aleksander II., ki so mu postavili Bolgari na dolgo tega velik spomenik pred svojim saborom (impostantni jedezec je delo italijanskega kiparja Zaccija), je padel 1881, tri leta po osvoboditvi Bolgarov kot žrtev atentata.

Batenberški princ se je hotel od ruskega vpliva popolnoma emancipirati. Ko so se uprili Bolgari v južnem delu, ki je bil navadna turška pokrajina, se je moral zavzeti zanje tudi Aleksander, ako ni hotel docela nasprotovati ljudski volji. Vzhodna Rumelija se je odtrgala od Turčije tako, da je plačevala samo letni tribut; njen glavar pa je bil potren ob sultana. Seveda ni mogel biti ta glavar nihče drugi kakor vsakokratni bolgarski knez.

Ruski car je svojemu nečaku kako zameril, da je prelomil berlinski traktat s tem, da je sprejel brzjavni poziv plovdivskih revolucionarjev, ki so se odtrgali od Carigrada in združil južno Bolgarijo s severno. Batenberžan se je naposled odpovedal prestolu prostovoljno, ker ni mogel svojega mogočnega strica potlažiti. V juliju 1887 je bil izvoljen Koburžan Ferdinand novim knezom.

Kmalu, ko je postal Bolgarija avtonoma kneževina, se je začelo v deželi tudi že strankarsko gibanje.

Z russimi generali in oficirji je pršel v novo državo tudi mogočni russki vpliv. Prvotno je nastala kmalu opozicija: konservativci so stali na strani ruskega carja, liberalci pa pod vodstvom Stambulova so bili za emancipacijo.

Konservativci so se opirali na armado, liberalci so imeli mase ljudstva za seboj, ki nikakor ni hotelo v novo varuštvu, komaj ko se je oprostilo carigradskega. Batenberžan je izpremenil ustavo na pritisk konservativcev (1881) in ti so ga dobili s tem popolnoma v svoje roke.

Aleksander je zahteval, da demisionirajo nekateri v njegovu armadi službujoči russki generali, ki jih je opozicija zlasti črtila, toda ge-

nerali so mu odgovorili, da so dolžni pokorčino samo carju.

Aleksander je stopil po tem v neposredno zvezo z liberalno opozicijo in je proglasil (1883) dve leti prej odpravljeno ustavo iznova.

Tik pred svojo odpovedjo je poveril vlado svetu treh liberalcev, najhujših nasprotnikov Rusije: Stambulovu, Karavelovu in Niki forovu. Pod njih vplivom so poklicali poslanci v ta namen sklicanega velikega sabora — dvakrat po 203 mož — Ferdinanda v deželu.

Stambuloveci, narodni liberalci, so bili dolgo časa gospodarji situacije. Pri zadnjih saborskih volitvah so dosegli popoln poraz. Njih današnji vodja, advokat Genadjev — v Bolgariji so skoraj vsi politički voditelji advokatje — zapoveduje le še majhni frakciji, fragmentom nekdaj tako sijajne stranke. Njih strankarsko glasilo je trikrat na teden izhajajoči „Novi vječek“. Frakcijo, ki stoji v tej stranki, tako da nima svojega imena pa vendar nekatera divergujoča načela, vodi odvetnik Tašev, njena načela pa zastopa „Svoboda“, ki izhaja trikrat na teden.

Narodni liberalci, nekdanji bolgarski „mladi“ so postali kaj kmalu najstarokopitnejša stranka v deželi. Njih dediči so postali demokrati, ki jih vodi v Besarabiji rojeni Malinov. Mož je advokat po poklicu in tako izobražen. Svoje študije je končal v Rusiji in Franciji. Glavni organ demokratov — izmed katerih so izbrani tudi ministri — je trikrat tedensko izhajajoči „Preporočec“ (Zastava).

Progresiste, progresivno-liberalne ali po svojem starem vodji Dragán Cankovu tudi Cankoviste imenovane, vodi fakteno mladi odvetnik Stojan Danev, zakaj Cankov šteje že nad osemdeset let. Strankarsko glasilo progresistov je „Bulgaria“, ki izhaja v Sofiji po trikrat na teden.

Odcepki nekdanjih Stambulovcev so nadalje liberalci, ki jih vodi odvetnik Radoslavov in se zato pristaši te stranke tudi Radoslavisti imenujejo. Svoja načela zastopajo v glasili „Narodni pravá“, v Sofiji izhajajočem dnevniku. Frakcijo v stranki — slično, kakor smo videli pri Stambulovcih — vodi Tončev, zato se je prijelo njenih pristašev ime Tončevisti. Imajo svoj poseben organ „Svobodno slovo“, ki izhaja trikrat na dan.

Narodno stranko — narodna partija ali narodnjaci po bolgarski — vodi za Cankovem najstarejši strankarski vodja Tešov, eden izmed bolgarskih bogatašev. Vodstvo stranke je prevzel po smrti odvetnika Stojilova. Njen organ je dnevnik „Mir“, pri katerem sodeluje tudi naš rojak F. K. Tuma kot dopisnik.

Izmed doslej imenovanih šestih strank je troje reakcionarnih — Stambulovci, Tončevisti in Radoslavisti — ostala polovica je napredna — demokratje, progresisti in narodna stranka. Vse pa stoje na programih, ki jim vsak čas lahko omogočijo postati vladna stranka, aka si morejo pridobiti simpatij volivec.

Na ekskluzivnem, radikalnem stališču stoje tri politične skupine: najnovejši bolgarski politički pojavi zemljedelci, radikalci in socialisti.

Zemljedelci, zemledelčeska partija, tudi agrarna ljudska stranka imenovana, nima doslej še nobenega izrečnega voditelja, zakaj prenove je in preraholo konsteliran; da bi reprezentirala enoten faktor. Nastala je šele tekom volilne borbe v lanskem poletju. Kolo, okolo katerega se vse suče, je morda Dragijev, bivši socialist. Njih glasilo je tedenik „Zemljedelčeska zaščita“.

Stranka, ki je nastala po odcepiljenju radikalnega krila demokratov pred kakimi osmimi leti, so radikalni demokrati, kratko radikalci imenovani. Vodi jo odvetnik Najč Čanov; njen organ je „Demokrat“, ki izhaja trikrat na teden.

Socialni demokratje so razdeljeni sedaj v tri frakcije: sploh so razcepljeni, odkar se je stranka pojavila v Bolgariji, tako da se je o tem tudi že po nemških socialističkih revijah često pisalo.

Pred tremi leti so bili razdeljeni socialisti v dva tabora. Strogo ortodoxni v Marxovem smislu so bili takozvani „tesni“ pod vodstvom odvetnika Blagoeva s svojim glasilom „Babotničeski vestnik“; na manj ekskluzivno stališče, nekako v smislu nemškega revolucionarja Bernsteina, so se postavljali „široki“, ki jih vodi odvetnik Janko Sakizov in ki zastopa svoje principe v „Babotničeski Borbi“ dvakrat na teden izhajajočem listu.

Od „tesnih“ so se odtrgali nekoliko manj ortodoxni kot „proletarij“. Vodi jih Bakalov, njih organ je enako imenovan tehnik.

Pri tako bujni razcepljenosti je lahko umljivo, da igrajo vmes razni osebni in slični malo politički momenti veliko ulogo. Programi vseh strank, aka izvzamemo Stambulovce, agrarce in socialiste, so si tako slični in kadar se ima ljudstvo odločiti za to ali ono stran, ne gre toliko za načelna vprašanja, kakor kdor zna razviti večjo ali uspešnejšo agitacijo.

Danes so na površju demokratije. V sa-

boru štejejo 172 mož, tako da pripade na vse ostale stranke komaj 32 mandatov in še od teh jih je v posesti agrarcev 23! S tem pa ni nikakor rečeno, da ne pride lahko pri prihodnjih volitvah — vrše se vsako peto leto — populoma novi elementi na površje.

* Revolucionarna propaganda na ruskih šolah. Iz Rige poročajo, da je zaradi socialno-demokratske propagande na šolah v Mitavi rigško vojno sodiše od 11 otočenih učencev in učenih dva odsodilo na štiriletno urinsko delo, enega pa na pregnantrstvo v Sibiriju.

* Madjarizacija Hrvaške. Ena zadnjih številk „Magyar Hirlapa“, glasilo ministra grofa Andrássyja, se bavi na uvodnem mestu z nalogami bana barona Raucha, ki ima misijo, da izvrši načrt njegovega očeta, to je, da pomagajo Hrvaško!

* Vseslovenska novinarska zveza. Graška „Tagespost“ poroča, da je ministerstvo za notranje stvari dovolilo ustavovitev vseslovenske novinarske zvezze. Zveza ima namen, da združi vse slovenske novinarske društva, naj imajo sedež v katerikoli državi. Politika in verska vprašanja so izključena.

* Srbske zahteve. Londonski „Daily Mail“ poroča iz Belgrada, da je srbska vlada prejela od porte nota, v kateri se srbski vladni obeta, da bo Turška ob merodajni konferenci podpirala srbske zahteve. Te zahteve so: garancije za popolno avtonomijo Bosne in Hercegovine ali pa teritorialne kompenzacije.

Jubilejski dar.

Učiteljstvo — sebi! Jakobincu Dimitrijevu iz Ljubljane 2 K; tovariš Ivan Schmeideku iz Rov 6 K; tov. Josip Kobal iz Dolenje vasi pri Senožečah 2 K; učiteljstvo v Bajhenburgu 6 K. Skupaj 16 K. Bog plati!

Vestnik.

Učiteljski dobrotniki. Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta so darovali: P. n. gg. „Zaplotniki“ v A. Seidlovi restavraciji pri „Južnem kolodvoru“ v Ljubljani, pokroviteljino 200 K; županstvo mestne občine Metlika zadnji rok pokroviteljine 50 K; Učiteljsko društvo za Trst in okolico, drugi rok na račun pokroviteljnine, 50 K; č. g. Milena Kiferle, učiteljica ženskih ročnih del v Medvodah, 5 K od prodanih knjižic „Slovenska abeceda za ženska ročna dela“, Narodna čitalnica v Vipavi 4 K; g. Ivan Krajinik, nadučitelj na Blanicu, 3 K v spomin na nepozabno rajno soprogo Uršulo ob obletnici njenje smrti; imenovanec iz Krana 30 vinarjev. Bog plati! Živeli učiteljski dobrotniki!

Letnino za učiteljski konvikt so plačali: Vekoslav Vojolic z gesлом: „V narodu je moč in narod smo mil!“ tov. Alojzij Kecelj iz Ljubljane; tov. Lavric Perko iz Poljan; tov. Albin Strekelj iz Škocijana. Bog plati!

Učiteljski sklad: Učiteljstvo, zbrano na zaupnem shodu dne 29. m. m. v Narodnem domu v Ljubljani, zložilo 47·50 K, Živeli na sledniki!

Neenaka božljena darila. Slovenska ljudska stranka je dobila proti predlogu mestnega šolskega sveta svojega nadučitelja „extra statum“, nemška pa brez predloga deželnega šolskega sveta svojega stalnega deželnega nadzornika. Čudna so res pota gospodov!

Vse po dvoje! Na Kranjskem imamo sedaj nemške in slovenske okrajne šolske nadzornike, nemškega in slovenskega deželnega šolskega nadzornika. Mogoče, da dobimo tudi dva deželna predsednika, nemškega in slovenskega, sčasoma pa celo po dvoje okrajnih glavarjev.

Ljubljanski občinski svet je izvolil v zadnji seji v c. kr. mestni šolski svet za božično šestletno dobo gg. Ivana Milochnojo in dr. Karel Trillerja.

Ljubljanskim otroškim vrtnicam je občinski svet izboljšal njih prejemke in sicer vsaki za 300 K. Po tej uvedbi bodo imeli otroške vrtnarice boljšo plačo kakor pa ljudski učitelji z usposobljenostnim izpričevalom in izpričevalom za meščanske šole! Znamenje razmer.

Knjiga „Proste pisne naloge učencev krškega in litljskega okraja“ se dobi pri založniku: Pedagoško društvo v Krškem, ljubljanski tovariši pa jo dobiti tudi v knjigarni L. Schwentnerja. Cena s poštnino vred K 1:10. Ne naročajte tedaj knjige pri „Učit. tiskarni“!

Prof. Fr. Hauptmanove računice za meščanske šole, ki izhaja v c. kr. zalogi šolskih knjig, je dotiskan II. del, III. se tiska proti koncu.

Neznačajnost nekateri zagovarjajo, sklicevajo se na slavne može, n. pr. Napoleona in Bismarcka, ki sta s svojo lokavostjo in brezbrinjnostjo večkrat uporabljala napoldeljsa sredstva v doseg do svojih sebičnih namenov. Za oba pa velja izrek modrijana: „Vse slaboto, kar se ne poboljša, žalostno

pogine.“ Oba Napoleona sta naredila prav žalosten konec in tudi nekdaj vsemogočni Bismarck je končal svoje življenje v preziranju in togli. Da njegov spomin sedaj obtežujejo s kačenimi spomeniki, njemu nič ne pomaga. — Resnčni je pač nemški pregovor: „Ehrlich wärt am längsten“. In tako je prav! Drugače bi vsi naši klasiki, ki uče človeštvo morale in poštenosti, spadali med staro šaro.

Današnja številka „Učit. Tovarišča“ ima priloga „Kmetovalec“.

Prijatelji naobrazbe so vsekakor krščanski socialisti na Gornjem Avstrijskem. Uvesti hočejo le šestletno šolsko dobo in poldnevni pouk. Občine vlagajo sedaj prošnje, da se to uvede in če se jim posreči, bodo imeli na Gornjem Avstrijskem le tri letno šolsko dobo, zakaj šest let poldnevni pouk je vendar le triletna šolska doba in to uvesti je mogoče vse v okviru „biserov avstrijskih postav“ kakor imenujemo državni šolski zakon. Da delujejo li ljudje sistema na poslabšanju šolstva kaže jasno, ker so že z zakonom z dne 29. decembra 1907 pripravili možnost, da uvedejo zgorajšnjo namero. Da bi pridobili tudi učiteljstvo za svoje naštene, so v omenjeni zakon sprejeli naslednjo točko (§ 8): Lehrpersoner der III. und IV. Kategorie (Lehrer I. und II. Kl.), welche den Halbtagsunterricht (§ 7 des Gesetzes vom 2. Mai 1883, R. G. Bl. Nr. 53) oder den nach sechs jährigem Altagsbesuch abgekürzten Unterricht (Ministerialverordnung vom 14. Februar 1884 Z. 2684) durch einen ganzes Jahr (sic!) ununterbrochen an Volkschulen erteilen, erhalten eine Jahresremuneration von 100 K und im Falle erhöhter Mehrleistung in beider Hinsicht eine Jahresremuneration pr. 200 K. Diese Remuneration behalten bezeichnete Lehrpersonen nach mehr als zehnjährigem ununterbrochenem Bezuge als eine in das Ruhegehalt einrechenbare Personalzulage.“ — To so prijatelji izobrazbe in učiteljstva.

Principi naučnega ministra. Na zbranju antialkoholikov, ki se je vršilo pred dvema mesecema na Dunaju